

DI SAIT VO LUSÉRN appuntamento della minoranza cimbra di Luserna

A cura dell'ufficio pubblicità
del quotidiano Trentino

Bichtege schraibar: Hergé un "Tintin"

Vor an mánat hánne gihatt geschribet aft disan fòldjo an artíkl bodá hatt giredet vodar stòrdja von bolkhnenbörtar. Haut, invétze, barte schraim lai vo umman von gróazarstn schraibar vo bolkhnenbörtar vodar bèlt, Hergé, un vo soinar bichtegegarste arbat "Di stòrdje vo Tintin".

"Di stòrdje vo Tintin" kontàrn vonan djungen djornalista vo Bruxelles, Tintin, un von soi baizez hüntle, Milù. An earstn alümma, un spetar gihelft vo ándre, azpe dar Kapitá Haddock, Tintin geat z'sega bazta vürkhinnt vort bait vo Bruxelles, in Cina, in Africa, durch in America un fin ánka au affon mál Gianante asó ummar ríftar hërta zo mocha khempfan pítt znichte diápn un zo mocha helvan in erlegen laíft. Di earstn stòrdje soín khennnt gidrukht 'z djar 1929 un di lestn soín von 1983, balda dar schraibar Hergé stirbet. In alla disa zait, von 1929 atz 1983, di sachandar ummar pa bèlt soín vil gibéksílt. Azta 'z djar 1931, balda khinnt gidrukht "Tintin in Congo", iz gest normale zoang di sbartzan azpe a pízzle stokhat in di djardar '50 dízza iz gest eppaz bodá neméar hatt gimak khemmen vürgétt in khindar. Giláich iz vürkhennnt in di stòrdje gischribet balda dar Bèldjo iz gest untargivávk von Natzístn, sém m di taútschan soín khennnt gizoaget erte un guat un di meriké azpe znicht un lustat vo gélt. Verte 'z kriage Hergé hatt gimocht auzbèksím vil sachandar vo soín earstn libadar zo maga bidar arbatn vürsnen. Dar djúst nám vo Hergé iz gest Georges Prosper Remi, gibortet námp Bruxelles atz 22 von madjo von 1907 un gistorbet atz 3 von lentz von 1983, hërta námp Bruxelles. Azpe vil von sèllnen bodá lem in Bèldjo er o hatt giredet zboa zungen, frantschése un vallone. Ánka azzar hatt gilebet squàse soi gántzez lem a Bruxelles hattzen giváílt raizan ummar pa bèlt. 'Z iz gest a mánn

kurdjósat z'sega bazta vürkhinnt námp imen un vort bait o un etlane vert hattar gimacht darzürnen di sèllnen bodá hám giarbatet pítt imen lazzante soi arbat vest vor gántze mánat intáto azzar iz gest ummar zo súacha eppaz z'schraiba in di "Stòrdje vo Tintin". Bodar nèt hatt gimak gian hattar gischikht epparúmmaz abezonemma foto odar dar hatten gimacht aukontàrn eppaz von sèllnen bodada sa soín gest zoa zo maga zoang di sachandar djúst azpe sa soín gest un nèt bia dar hattzen vürgístéílt er sèlbart. Vil khindar hám auzgischauget di libadar vo Tintin un asó ná hámsa gimak khennen 'z giléba in di stattn ummar padar gántzan bèlt.

Rodolfo

Vornaügart dar Fervàltungzrat un di Kultùr Komisióng

Dar Statút von Kulturinstitut khütt ke, alln vüf djar, balda békst dar Provinzálrat, khinnta gebékst dar Fervàltungzrat un di Kultùr Komisióng von Kulturinstitut Lusérn o.

Hërta dar Statút khütt ke dar Fervàltungzrat iz gemacht vo merare laút bodá khemmen sémmegekk alz rapresentént vo mearare istituzióngen.

In náuge Fervàltungzrat, vor in Kamòu vo Lusérn, izta di Giulia Nicolussi Castellan un dar Giancarlo Nicolussi Moro; vor in Toalkamòu, dar Luca Nicolussi Paolaz; vor di Redjóng Trentino Südtirol, dar Michele Nicolussi Paolaz un, vor di Provintz vo Tria, dar Gianni Nicolussi Zaiga.

Un asó atz 10 von madjo izesse getrofft dar náuge Fervàltungzrat von Kulturinstitut zoa zo zornira in náuge Vorsítzar, Vítzevorsítzar un auzolega da náuge Kultùr Komisióng. Vor

ándre 5 djar, barta soín Vorsítzar dar Gianni N. Zaiga un azpe Vítzevorsítzar izta khennnt zornirt dar Michele N. Paolaz.

Dar Statút khütt ke di Kultùr Komisióng mage hám, daz mindarste drai laút un daz meararste vünve. 'Z soindarar khennnt drinngelék vünve zornirante fra laút boden hám gètt zo tñana auzohalta da zimbar zung un kultùr; dise laút soínz: di Nadia von Polez, maistra vodar zimbarzung un direktören vodar Zimbar Korál, dar Andrea N. Castellan, Vorsítzar von Kulturverein, di Maria Luisa von Mü, bibliotekàren un mentsch von Türle afte zung, dar Luigi von Kastelè bodá, fra di vil sachandar bodar tñat, iz in Komitát von taútschan zungen mindarhaitn von Beleslánt un dar Alessandro Pierini bodá hatt gearbatet saiz in Dianst vor di zungenmindarhaitn vodar PAT, saiz in búró vodar Unione Europea.

Hërta dar Statút khütt ke di laút vodar Kultùr Komisióng mocha zornirn, fra de se, soín Vorsítzar un ke dar Vorsítzar vodar Kultùr Komisióng bart khemmen z'soína o konsildjar von Fervàltungzrat. 'Z mentsch bodá iz khennnt zornirt iz dar Luigi Nicolussi Castellan.

Ma baz tñatze di Kultùr Komisióng? Dar artíkl ulve khütt ke si mocht drauschaung att alle di kultùr prodjékte un mage vürtrang sèlbart prodjékte machantese helvan o vo espèrti. In bian bort allz daz sèll bodá tñat dar Kulturinstitut mocht khemmen gesek un ágenump vo dar Kultùr Komisióng.

Alle djar, daz mindarste a bóttá atz djar, dar Fervàltungzrat un di Kultùr Komisióng mochanse vennen pinn lusérnar zo machanen bizzan bazta iz khennnt getánt un zo hōara von laút baz sa hettatn gearn azta khemm gemacht. Dízza khinnt vür alle djar untar di Boinichtn in da groaz manifestatzióng "Lusérnar Boinichtn".

E.v.K.

Dar vuks

In ándar tage hánne gelest von an per bodá iz gánt in polináro un hatt gevèrèzt a henn.

Lai lesante izmar khent in sint vodar sèll bóttá bodá dar vuks iz gelánk zo giana in moi rovólt, un zo darschrákhana alle.

'Z iz gest vor vil djar, balbar no hámm gemak hám in stall von khüta lai auz déllant in haus, un in rovólt von hennen nidar ná dar khuchl ena azta niamat ríavaz di asl zo "bonifikàranaz" alle.

Di khámmarn z'slava, di sèlln soín boll gest aftn obar piáno, ma di khuchl iz gest lai in pa tor, un alóra biar khindar, daz abas, saibar lai inschláft untar in tisch ombróm m bar soínaz gevörtet zo giana au pa stiáng alümma. In di sèlln djardar hámsa nonet geredet vo psikologdja, in moi haus, un di altn soínse gevuntet, dopo tshoi, zo kontàra au vo dise djar. Kesà ombróm m, dise djar, soinda lai

gest sovl fantásmo un toate bodá soín gekheart bodróm m zo venna soine laút, fatto sta ke biar soín sém m gestánt zo lúsna di stòrdje, alle bar, un dena, bia hettapar gemak gian au pan tunkhln stiáng zo giana in pett?

Defàte, bar soínaz lai hërta gebeglt untar in tisch, in da groaz un barm kuchl, un soínaz hiintschláft lai sém m afte vlekhan. In sèll abas, an abas azpe alle di ándarn, saibar audarhozzt píttar rama schàda bodá iz khent von rovólt auz.

Moi nona hatt auzgètt an schroa, sa sichar ke dar alt nono iz gest gekheart bodróm m dall'aldilá zo straitanar zuar ombróm m, azpe hërta, hatze ágehant in tshik, un moi tatta, píttan sprung, iz lai gest afte tür von khèldar, un hattze offegetánt.

"Dar vuks, dar vuks", hattar gehoket, un lai, in di khuchl, iz gest allz a geflàtra vo

vedarn von hennen.

Di nona, hërta píttn tshikk, hatt ágeheft zo peta: "Oh Gottarhear helvaz, dar nono iz gekheart bodróm m alz vuks...". Di mámma anvétze iz lai gelofft píttn pesom un hatten gedjukht hintar un vür. Dar tatta hatten gevánk persin aftn khopf. Squàse squàse hattzen stornirt imen, anvétze baz vortzotraiba 'z vich. Eh ja, ombróm m di vestadarn von polináro soín gest zuar, un dar vuks hatt boll gesúacht zo inkiana vodar sèlln disperatzióng, ma dar hatt nèt gebizt vo bo auzzogiana, fin azta eparúmmaz, in da sèll konfusióng boazpar njánka ber, hatt offegetánt 'z türle un daz bill vich iz sparirt in an attimo. Di hennen soinda no gest alle, ummana ena vedarn, ummana ena sbántz, ummana píttan gòs bosar hatt ná getrakk daz gántz lem, ma da soinda gest. Dar galo iz gest lugàrt in untar in

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.luserna.it
www.istitutocimbro.it

MELDUNG

Da Zimbar Kolónia dízza djar bart áhevan an menta 29 von hōbiat un bart rivan an vraitá 23 von snitmánat, in allz soínz viar bochan. Di pefèh auzzovúlla zo maga innschraim di khindar bartn khemmen gevazt atn sito von Kil an menta, earst von hōbiat un, von sèll tage vort, bartma o mang gian in bánka z'zala.
Zo bizzasan mearar tñat ártávan in KIL.

Smartphones un Social Networks

Di Smartphones soín khent hërta mearar bichte in únsar lem. Ma mocht solo provàrn zo pensàra biavl urn atn tage bar pasàrn ágihenk disan apparètt. Bichte soinda ná zo khemmo o di social networks, bo ma mage hërta stian adjornàrt 24/7 vo bazta sutzédart afti bèlt un bazta tñan únsarne tschelln.

Allz hatt ágiheft 'z djar 1993, benn 'z izta auzkhent dar earst smartphone "Simon". Disar, ándarst baz di ándarn telefòne von sèll zaitn, hatt sa gibatt a rubrica, an orolódjo, an kalandàrdjo, an block notes un ma hatt addiritura gimak schikhan email. Dopo disan izta auzkhent dar "Blackberry" un 'z djar 2007 izta auzkhent dar earst "iPhone". Disar iz gest dar peste smartphone von sèll zaitn un hatt gimacht áhevan di concorrenza. Vil soínz di firme bodá hám ágiheft zo prodúra telefòne, azpe Samsung, Sony, Huawei, un vil ándre. Pinn djardar hámsa ágiheft zo khemmo hërta mearar gikhennt un vorkhoaft, un est soína in di gadjòff vo alln. Pinn Smartphones soínse svilupàrt però di social networks (SN) o. Dar earst SN iz khent programàrt 'z djar 1997 von ameriká "Ellison". Dar zil vo disan netzwerk iz gest zo khenna náuge laút. Sèks djar spetar, 'z djar 2003, hërta in America khinta auz dar nám "social network", bodá fin in sèll moment nonet niamat hatt gihatt ginúttz, un a náugar khint gimacht, dar hoast "Friendster". Hërta daz sèll djar vil ándre SN soín khent publikàrt, azpe "MySpace" un "LinkedIn". Atz 4 vo febràro von 2004 khinta "gidjukht atn merkà" a náugar SN, gihoast "Facebook". Disar iz khent programàrt von 19-jährigen Mark Zuckerberg, bodá haut iz ummandar von raicharstn laút aft da gántz bèlt. Pitt "Facebook" makma schikhan foto in tschelln, lesan di nachrichtn un, bichtegegar baz allz, stian hërta in kontakt pítt laút bodá magari soín vort bait. Zboa djar spetar, atz 15 von ludjo von 2006, khinta auz "Twitter", a platform zo schikha kurtze messaggi. In 2009 izta auzkhent "WhatsApp" un in 2011 "Google+". Est di "Social Networks" bodá khemmen mearar ginúttz soín sichar "WhatsApp", bo ma schikht messaggi ummíncht, un "Instagram", auzkhent 'z djar 2010. Peade soín khent gikhoaft vo dar "Facebook Inc." un mearar baz 1 mildjardo laút nütztze alle tang.

I gloabe ke 'z iz djúst nützan dise SN zoa zo stiana hërta in kontakt pinn laút bo bar khennen. Geslchart mochtma schaug boláu nèt z'stiana ágihenk in telefòno in gántz tage, azpe 'z tñana vil djunge. Umbróm m azpe 'z hatta khótt dar Parcelso: "di dosis macht in velén".

An gruaz,
Samuel Pedrazza

tambaraménte, un iz auzkhent in tage darná, balbar ormái hám pensàrt ke dar hatt servirt alz tshoi vor di vüksla. "Mánnen voll korádjo", hattze khótt moi sbestar, píttan lécharle atz mau, balsen hatt gesek. Ben, allz a pòst, saibaraz khótt. Ma pensàrtar ke 'z iz gest verte asó? Von sèll

abas vort, di altn von haus, hám gehant a náuga stòrdja: dar alt nono bodá iz khent bodróm m azpe a vuks, zoa azta di nona auhōar zo roacha. Eh ja, ombróm m, azzar nèt berat gest er, bia hettatz getánt 'z vich zo giana inn in rovólt balz iz gest allz angespèrrt?

(n.g.)